

Socialdepartementet

Remissvar avseende SOU 2026:8 "Rättssäker samhällsvård för barn och unga"

Ert dnr: S2026/00236

Inledning

Förvaltningsrätten noterar inledningsvis att det parallellt med arbetet med den aktuella utredningen även tagits fram en lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, som föreslår mer omfattande ändringar på det nu aktuella området. Detta innebär att det i vissa avseende är svårt att överblicka konsekvenserna av förslagen i denna utredning, bland annat gällande de nya begrepp som används beträffande barn och unga och huruvida användningen är konsekvent. Med detta i beaktande har förvaltningsrätten följande synpunkter på förslaget.

De paragrafer som förvaltningsrätten hänvisar till nedan avser förslagen om ändringar i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) om inte något annat angetts.

Sakkunskap och sakkunniga

Förvaltningsrätten välkomnar förslaget i 4 § tredje stycket. Bestämmelsen överensstämmer med utgångspunkten att socialnämnden har en långtgående utredningsskyldighet och att det huvudsakliga ansvaret för att utredningen är fullgod ligger på socialnämnden. Det är också viktigt att rätten och övriga parter i processen får ta del av det material som nämnden har fått fram.

Mot bakgrund av detta och det förslag som lämnas i 11 a § om nämndens möjlighet att inhämta kunskap från sakkunniga m.fl. samt med beaktande av att det i 24 § förvaltningsprocesslagen [1971:291, FPL] redan finns möjlighet för förvaltningsdomstolar att inhämta yttranden från sakkunniga, anser förvaltningsrätten att förslaget i 35 § andra stycket kan utgå. Förvaltnings-

rätten anser vidare att konstruktionen att uppställa ett krav på att anlita sakkunnig ”när det behövs” är alltför otydlig utan att tillföra något ytterligare än det som redan framgår av 24 § FPL. Om avsikten är att sakkunniga ska användas i större utsträckning, kan också befaras att detta kommer att medföra längre handläggningstider, vilket inte synes ha beaktats i konsekvensbedömningen.

Förvaltningsrätten är dock positiv till förslaget att särskilda sakkunniga som socialnämnden och domstolarna ska kunna använda sig av ska förordnas av Socialstyrelsen (46 § och 19 kap. 1 § socialtjänstförordningen) även om bestämmelserna skulle behöva korrigeras utifrån att förvaltningsrätten avstyrker förslaget i 35 § LVU.

Åklagares beslutanderätt

Förvaltningsrätten instämmer i utredningens uppfattning att det inte har framkommit något behov av att åklagare ska kunna fatta beslut om omedelbara omhändertaganden och avstyrker därför det lämnade förslaget i denna del.

För det fall förslaget ändå anses behövas vore det värdefullt med ett förtydligande avseende när beslut om omhändertagande i sådana fall ska anses verkställt, vilket har betydelse för inom vilken tid socialnämnden ska inkomma med en ansökan om vård hos förvaltningsrätten (8 §).

Beslut om fortsatt omhändertagande för vård enligt 3 § ska underställas förvaltningsrätten (13 § andra stycket)

Förvaltningsrätten anser att den möjlighet som finns att överklaga socialnämndens beslut om att vården ska fortsätta och möjligheten att när som helst begära vårdens upphörande, utgör tillräckliga rättssäkerhetsgarantier för den omhändertagne och dennes vårdnadshavare. Rätten befarar vidare att en halvårsvis prövning av domstol av om vården ska fortsätta, kan skapa oro och inverka menligt på vården i och med att detta tar fokus från den vård som bedrivs. Det kan även befaras att förfarandet triggat en processbenägenhet som inte nödvändigtvis är förenlig med barnets bästa.

Genom ändringen förtydligas att det i ärende om omprövning av vården som nämnden gör var sjätte månad är ett ärende om upphörande av vård, vilket innebär att det finns rätt till offentligt biträde. I mål om upphörande av vård ska därutöver förvaltningsrätten och kammarrätten hålla muntliga förhandlingar om det inte är uppenbart obehövligt (35 §). Det bör övervägas om en sådan ordning är nödvändig i fråga om underställda beslut.

Beträffande andra underställda beslut finns inte krav på muntlig förhandling (omedelbart omhändertagande i 35 § LVU och 39 § lagen [1988:870] om vård av missbrukare i vissa fall samt beträffande konverteringsbeslut enligt 36 och 12 §§ lagen [1991:1128] om psykiatrisk tvångsvård). I synnerhet bör övervägas om kammarrätten ska hålla muntlig förhandling, eftersom den totala handläggningstiden därmed riskerar att bli utdragen. I psykiatrimål, där det inte finns krav på muntlig förhandling i kammarrätten, blir handläggningen inte lika utdragen.

Vidare är rättens erfarenhet av de mål där dessa beslut överklagas, och där även domstolarnas avgöranden överklagas till överrätt, att det kan vara fråga om en ständig process som pågår om vårdens upphörande. Särskilt i de fall då saken nyligen prövats av en överinstans, är förutsättningarna för att på allvar pröva frågan på nytt inte särskilt goda. Som ovan anförts, kan det även ifrågasättas om en ordning med obligatorisk underställning verkligen gynnar vårderna av den unge.

Mot denna bakgrund avstyrker förvaltningsrätten förslaget. Åtminstone bör övervägas om kravet på att hålla muntlig förhandling i dessa mål kan mjukas upp.

Förvaltningsrätten anser vidare att det kan ifrågasättas om den uppskattning som gjorts avseende antalet mål i förvaltningsrätt och därmed kostnaderna för dessa är realistisk. Uppskattningen synes enbart har gjorts på ett år och utan att ta höjd för att vårderna med stöd av 3 §, när den pågår över längre tid, även genererar en större ökning av antalet mål på flera års sikt.

Umgänge

Det kan starkt ifrågasättas om rätten till umgänge verkligen ska omfatta även närstående utanför familjekretsen. Utifrån skrivningarna på s. 320 och 444 skulle exempelvis nära vänner och andra personer utan släktskap som är viktiga för den unge kunna omfattas, vilket skulle medföra ett mycket långtgående ansvar för nämnden. Förvaltningsrätten anser därför att begreppet ”andra närstående” i förslaget till 14 § behöver definieras tydligare.

Förvaltningsrätten noterar vidare att i lagrådsremissen som nämndes inledningsvis har föreslagits att barn och vårdnadshavare ska ha rätt till offentligt biträde när någon av dem uttrycker vilja att överklaga nämndens beslut. Detta skulle innebära att det inte finns någon rätt till offentligt biträde för någon part när ett syskon eller annan närstående har överklagat ett beslut om umgängesbegränsning. Vissa uttalanden om partsställningen har också gjorts i lagrådsremissen. Ytterligare förtydliganden behövs utifrån förslagen i denna utredning, exempelvis beträffande talerätt för syskon som är under 15

år och huruvida vårdnadshavare ska betraktas som parter i ett mål som rör umgängebegränsning i förhållande till ett syskon eller någon annan närstående. Det kan därutöver ifrågasättas om den ändring som föreslås i sak; att socialnämnden ska kunna besluta om umgängesbegränsning när det är nödvändigt för barnets bästa, verkligen gör förutsättningarna för umgängesbegränsning så mycket tydligare än enligt nu gällande bestämmelse, att en ändring är befogad.

Upphörande av vård

Förvaltningsrätten anser att det är positivt att förutsättningarna för upphörande av vård definieras tydligare i 21 § och välkomnar den uppdelning av bedömningen i flera led som förespråkas i utredningen. Det kan dock ifrågasättas om det är så stor skillnad mellan begreppen ”varaktig och genomgripande” och ”ska ha upphört och vara stabilt” att det motiverar införandet av två olika rekvisit för vårdens upphörande för 2 och 3 §§. I praktiken framstår det som naturligt att bedömningen i varje enskilt fall ändå varierar beroende på vilka omständigheter som ska förändras och när en sådan förändring kan anses stabil/varaktig.

Konsekvenser av förslagen

Förvaltningsrätten har redan nämnt att rätten befarar att längre handläggningstider kan komma att bli en konsekvens av utökad användning av sakkunniga i domstol.

Rätten har också redan nämnt (s. 3, fjärde stycket), men vill särskilt poängtera detta återigen, att det kan ifrågasättas om beräkningarna av antalet nya mål till domstolarna som en ordning med underställande av varje beslut om fortsatt vård med stöd av 3 § LVU verkligen är realistisk. Förvaltningsrätten bedömer att ändringar skulle innebära ett mycket större antal mål till förvaltningsdomstolarna sett på längre sikt.

Detta yttrande har beslutats av chefsrådmannen Ronny Idstrand.
Rådmannen Anna Ekman har deltagit i beredningen.

Ronny Idstrand